

BOLALARNING MAKTAB TA'LIMIGA TAYYORGARLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR

Andijon davlat pedagogika instituti

Maktabgacha ta'lim yo'nalishi 2-bosqich talabasi

Qobuljonova Mumtozbegim Odiljon qizi

Annotatsiya: Mazkur maqolada bolalarning maktab ta'limiga tayyorgarligiga ta'sir etuvchi omillar yani bunda maktabgacha ta'lim tashkilotlari, mahallalarda tashkil etilgan maxsus guruhlar hamda oilaning bolalarning maktab ta'limiga tayyorlashdagi o'rni haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Estetik tarbiya, insonparvarlik, mashg'ulot, mehr-muruvvat, ma'naviy axloq, fazilat.

Аннотация: Место дошкольного образования, влияющее на готовность детей к школе: дошкольное образовательное учреждение, специальная информация по месту жительства, роль семьи в подготовке детей к школьному обучению.

Ключевые слова: Эстетическое воспитание, гуманность, профессия, доброта, нравственность, благость.

Abstract: The place that influences children's readiness for preschool education: preschool educational institution, special education at the place of residence, and information on the role of the family in preparing children for school education.

Key phrases: Aesthetic education, humanity, profession, kindness, morality, goodness.

O'zbekiston Respublikasida "Maktabgacha ta'lim to'g'risidagi Nizom"ga muvofiq bola maktabgacha ta'limni uyda ota-onalarning mustaqil ta'lim berishi orqali yoki doimiy faoliyat ko'rsatadigan maktabgacha ta'lim tashkilotlarida, shuningdek, maktabgacha ta'lim tashkilotlariga jalb qilingan bolalar uchun MTTlarda, maktablarda, mahallalarda tashkil etilgan maxsus guruhlar yoki markazlarda oladi. Bolani maktabga tayyorlashda oilaning o'rni juda kattadir. Bola tarbiyasida oilaning barcha a'zolaridan nafaqat bolalarga nisbatan to'g'ri munosabatni, balki ularning taqdiri uchun yuksak ma'suliyat hissini ham talab qiluvchi qiyin va murakkab ishdur.

Oila bolani maktabga tayyorlashda tarbiyani har tomonlama, jumladan ma'naviy, axloqiy, aqliy, estetik, jismoniy va mehnat tarbiyalarini birgalikda olib borish yaxshi samara beradi. Ma'naviy tarbiyani bolaga o'tmishda Vatan ravnaqi, el-yurt tinchligi va farovonligi yo'lida kurashgan xalq qahramonlari haqida gapirib berish, davlatimizning ramziy belgilari bilan tanishtirish, mustaqillik, Vatan haqidagi she'r va qo'shiqlarni yod oldirish, qadriyat va an'analarimizni o'rgatish orqali singdirish mumkin. Oilaviy tarbiya jarayonida shaxsning bir qator axloqiy jihatlari shakllanadi-ki boshqa hech qaysi tarbiya obyekti oiladagidek yuqori natija bermaydi. Ularga insonparvarlik, mehr-muruvvat, rahm-shafkat, hamdardlik, muomala madaniyati, burchi va sadokat minnatdorchilik kabi insoniy fazilatlar turadi. Kelajak avlodga estetik tarbiya berishda ham oilaning muhim o'rni bor. Oila davrasida qo'shiqlar kuylanishi, biror ertak yoki asarni oila davrasida o'qish, birga spektakl va kino ko'rish va tahlil qilish, qiyinish madaniyatini shakllantirish, uyda gullar parvarish qilish, rasm solish va hokozolar bolani estetik tarbiyasini shakllantirishdagi jihatlardir.

Ota-onalar voyaga etayotgan farzandlarining jismoniy barkamolligiga o'ta ma'suliyat bilan qarashlari lozim. Masalan: ertalabki badan tarbiya mashqlarini bolalar bilan birgalikda bajarish, to'g'ri va vitaminlashtirilgan ovqat berish, dam olishni, uyquni to'g'ri tashkil etish vaqtida shifokor nazoratidan o'tkazishlari zarur. Bola hayotida mehnat tarbiyasi muhim sanaladi. Bolalarni mehnatga muhabbat ruhida tarbiyalash, ularda mehnat qilish odobini shakllantirish va

ko'nikmalar hosil qilishda, ularning qiziqishlari hisobga olingandagina erishiladi. Ota-onalar bolani maktabga tayyorlashda unda mehnat ko'nikma va malakalarini hosil qilishga, mehnatga ehtiyojni tarbiyalashga, boshqalarning mehnatini qadrlashga, mehnat natijalarini ehtiyot qilishga o'rgatishga jiddiy e'tibor berishlari lozim. Mehnat bolalarda uyushqoqlik, diqqat, saranjom-sarishtalikni tarbiyalash, shuningdek maqsadga erishishda sabot va matonat kabi iroda xususiyatlarini rivojlantirish vositasidir.

Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarni oilada tarbiyalashni, ota-onalar bilan hamkorlikni bundan keyin yanada takomilishtirish yo'llarini izlab topish oilaviy tarbiyaning ijtimoiy tarbiya bilan aloqasini mustahkamlash maktabgacha ta'lim tashkilotlari xodimlari pedagogik omillar, bu sohada ilmiy ish olib boruvchi tadqiqotchilar va uslubchilarning muhim vazifasidir.

Bolalarni tarbiyalash davlat ahamiyatidagi vazifadir. Uning to'g'ri hal qilinishi tarbiya ishining qo'yilishiga kompleks yondashishga, tarbiyaviy muassasalarning, oila va jamiyatchilikning to'liq o'zaro ta'siri va harakatlarning birligiga bog'liq. Maktabgacha yoshdagi bolaning maktab ta'limiga o'tishi hamisha uning hayoti, axloqi, qiziqishi va munosabtlarida anchayin jiddiy o'zgarishlarni yuzaga chiqaradi. Shuning uchun bolani bog'chadayoq yoki uydayoq maktab ta'limiga tayyorlash, uni uncha qiyin bo'lmagan bilim, tushuncha, ko'nikma va malakalar bilan tanishtirish lozim. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyachilar tomonidan o'tkaziladigan ta'limiy faoliyatlar jarayonida bolalarda mustaqil fikrlash ko'nikma va malakalari hosil qilinadi, tarbiyachining so'zini tinglash, o'rtoqlari bilan gaplashmaslik, har bir tarbiyachi tomonidan berilgan savollarga javob berishga harakat qilish, tarbiyachi tomonidan aytilgan fikrlarni takrorlashga o'rgatib boriladi. Har bir yosh guruhlarida qancha mashg'ulot o'tkazish maktabgacha ta'lim muassasasi ta'lim-tarbiya dasturida belgilab qo'yilgan.

Har bir MTTda metodik xonalar mavjud bo'lib, unda MTTda ta'limtarbiya dasturining hamma bilimlari bo'yicha metodik qo'llamalar bo'ladi. Tarbiyachi ta'limiy faoliyat jarayonida yangi pedagogik texnologiya materiallaridan va

tarbiyaning samarali metod va usullaridan foydalanadi. Bolaning yoshi, ruhiy-fiziologik xususiyatlari inobatga olinsa, tarbiya berishning kerak, bolalar o'zi yashayotgan jamoaga munosabatiga qarab bir necha guruhlarga bo'linadi: 1-guruh: ijobiy xulqli bolalar bo'lib, ular tez do'stlashadilar.

Ularni jamoa a'zolari hurmat qiladi. Bu toifadagi bolalar jamoaning faollari bo'lib, tarbiyachi jamoa munosabatlarini o'rnatishda ularga suyanadi.

1-guruh: faol tashabbusga qo'shiladi, ammo beqaror bo'ladi.

2-guruh: tortinchoq bo'lib, o'yinda qatnashmaydilar, mashg'ulotlarda sust bo'ladilar.

Bunday bolalarga alohida e'tibor zarur. Tarbiyachi guruhdagi har bir bolaga individual yondashib, ularning bir-biri bilan o'zaro munosabatga kirishib, do'stlashishiga yordam beradi. Maktabgacha ta'lim tashkilotining asosiy pedagogik vazifasi bolalarni yuksak ma'naviy-axloqiy ruhda tarbiyalash va ularni maktabda o'qishga har tomonlama tayyorlashda ota-onalarga muntazam ravishda yordam ko'rsatishdan iborat.

Maktabgacha tarbiya tashkiloti xodimlarining eng birinchi vazifasi maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchilarining ota-onalari va oilasining boshqa a'zolari ongida bola tarbiyasida oila birinchi darajali ahamiyatga egaligi va har bir oila bolalarining faollashuvida oilaviy va ijtimoiy tarbiyaning birligiga erishilgandagina kutilgan natijaga olib kelishiga chuqur ishonch uyg'otishdir. Maktabgacha ta'lim tashkiloti ota-onalarda pedagogik bilimlar asosini yaratadi. Ularda tarbiya haqidagi fanga qiziqish uyg'otadi. O'z bilimlarini doimo kengaytirish istagini va unga intilish hissini uyg'otadi. Keyinchalik esa maktab pedagogik umumta'limiga kirishib ketish hissini uyg'otadi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ta'lim-tarbiyani har tomonlama, jumladan, ma'naviy, axloqiy, aqliy, estetik, jismoniy va mehnat tarbiyalari birgalikda olib borilib bola maktabga chiqariladi. Bola MTTda olgan bilimlarini maktabda davom ettirishga shundagina qiynalmaydi. Aql keng ma'noda sezish, idrok etishdan boshlanadigan tafakkur va xayolni o'z ichiga oladigan jarayondir.

Bolalarni maktabga tayyorlashda aqliy tarbiyaning o'rni katta. Bilimlar zahirasini kengaytirish, aqliy faollikni va mustaqillikni rivojlantirish, maktabda yaxshi o'qish, keyingi mehnat faoliyatiga tayyorlanishning muhim shartidir.

Bola 6-7 yoshdan maktabga o'tishi, ularni maktab ta'limiga tayyorlash uchun aqliy rivojlantirish etarli bo'lishini ta'minlash tarbiyachidan katta mas'uliyatni talab etadi. Maktabgacha ta'lim yoshida bilim tez sur'atda rivojlanib boradi, boyib boradi. Nutq shakllanadi, bilish jarayonlari takomillashadi, bola eng oddiy aqliy faoliyat usullarini egallab boradi. Bolalarda aqliy faoliyatni dastlab muomala orqali, so'ng ta'limiy faoliyatlar orqali amalga oshiriladi. Tevarak-atrof, buyum va narsalar bolaning sezgi organlariga, ya'ni analizatorlariga ta'sir etadi va sezgi hosil bo'ladi. Sezgi bolalarda ayrim xossalarni bilib olishga yordam beradi. (Issiq-sovuq, g'adir-budir). Sezgi atrof-muhitni bilishning dastlabki bosqichi hisoblanadi. Bolalarning bilimlarni egallab olishlari ularning aqliy faolligini rivojlantirish aqliy malaka va ko'nikma egallab olishlari, ularning maktabda muvaffaqiyatli o'qishlari uchun bo'lajak mehnat faoliyatiga tayyorlanishda manba bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda 6-7 bolaning maktab ta'limiga tayyorlashda jismoniy va ruhiyrivojlanishi, salomatligi, aqliy va shaxsiy rivojlanishiga alohida e'tibor berish lozim. Shuningdek, bolalarning individual psixologik xususiyatlarining rivojlanganligi ham ta'limga tayyorligini belgilaydi. Har bir bolaning boshqa bolalardan ajratib turadigan o'ziga xos xislatlari bo'ladi. Bolaning shaxsiy xislatlari hech vaqt tug'ma ravishda, ya'ni tayyor holda berilmaydi. Har bir bolaning o'ziga xos bo'lgan va boshqa odamlarda takrorlanmaydigan shaxsiy xislatlari, ya'ni ijtimoiy muhit va ta'lim-tarbiyaning faol ta'siri ostida tarkib topadi.

Bola shaxsini rivojlantirishga yo'naltirilgan ta'lim tarbiyalanuvchining shaxsiy imkoniyatlariga moslashtirilgan pedagogik muhitni hamda ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishning psixologik shart-sharoitlarini nazarda tutadi. Bu ta'lim texnologiyasida har bir bolani tushunish, hurmat qilish, unga ishonish,

hamkorlikda ishlash kabi xususiyatlarni o'zida mujassamlashtiradi. Mustaqil fikrlashga o'rgatish zarurati, qolaversa mustaqillikni mustahkamlash ehtiyojini ko'zlab, xalq ruhiga singib qolgan mute'lik, jur'atsizlik, tobelik, o'z fikrini yakdil bayon eta olmaslik kabi illatlarni tugatish, shuningdek serandishalik, noo'rin sabrtoqatlilik kabi fazilatlarni ongidan chiqarish zamonaviy ta'lim talablaridan sanaladi. Bola shaxsini rivojlantirishga qaratilgan texnologiya asosida tarbiyalanuvchi tarbiyachi hamda tarbiyalanuvchi-tarbiyalanuvchi hamkorligi ko'zda tutilgan bo'lib, bu jarayonda ta'limtarbiya ijobiy natijalarga yo'naltiriladi. "Shaxs"– kim? Shaxs ijtimoiy munosabatlar tizimining ko'p qirrali, murakkab qismidir. U bir tomondan, ijtimoiy-tarixiy taraqqiyotning mahsuli bo'lsa, ikkinchi tomondan o'zi ijtimoiy taraqqiyotni ta'min etadi. Demak, ijtimoiy munosabatlarga kirishuvchi va ijtimoiy taraqqiyotda faol ishtirok etuvchi insongina shaxs deb ataladi. Psixologlarning ta'biricha, fikrlash, ya'ni tafakkur-odam miyasida sodir bo'ladigan jarayon. Sezgi organlari ojizlik qilgan o'rinlarda odam va olamning xususiyatlari tafakkur orqali o'rganiladi. Tafakkur aqliy faoliyatning, ongli xatti-harakatlarning majmui. U tevarak-atrof, voqelik hamda ijtimoiy muhitni bilish quroli, inson faoliyatini to'g'ri va samarali amalga oshirishning asosiy sharti hisoblanadi. Kishi fikrlash jarayonida o'zi ko'rgan, idrok qilgan, sezgan, tasavvur etgan narsa va hodisalarning to'g'riligi, aniqligi, haqiqiyligi hamda ularning borliqqa munosabatini aniqlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Karimov I.A. Barkamol avlod – O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. – Toshkent: Sharq. 1997.
2. O'zbekiston Respublikasining «Ta'limi to'g'risida»gi Qonuni.
3. Maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim- tarbiyasiga qo'yiladigan davlat talablari. Tuzuvchilar Rasulova M, Abdurahmonova X. va boshqalar. – Toshkent, 2000.
4. Bolalarni maktabga o'qishga tayyorlash (ilmiy maqolalar to'plami). Toshkent: O'z PFITI, 1997.